

Акунова А.Р.,
к.п.н., доцент
Кыргызский Государственный Университет
им. И. Арабаев

Арымбаева Б.
Кыргызский Государственный Университет
Стоительства и Архитектуры

ЭЛЕКТРОНДУК ОКУТУУ – БИЛИМ АЛУУНУН ЖАНА БИЛИМ БЕРҮҮНҮН ЭВОЛЮЦИЯЛЫК ЖАҢЫ БАСКЫЧЫ

ЭЛЕКТРОННОЕ ОБУЧЕНИЕ – ЭВОЛЮЦИОННАЯ НОВАЯ СТУПЕНЬ ОБРАЗОВАНИЯ

Түйүндүү түшүнүктөр: Электрондук окутуу, глобалдык экономика, байланыш технологиялары, электрондук окуу, компьютер.

Ключевые слова: электронное обучение, глобальная экономика, технологии связи, электронное учение, компьютер

Азыркы мезгилде билимге негизделген глобалдык экономика дүйнөлүк эмгек рыногуна жаңы талаптарды коюуда. Азыркы мезгилде дүйнө жүзүнүн жарандары жаңы өнүккөн коомдун талаптарына жооп бере турган кесипке ээ болуу абзел экендигин сезип түшүнүшүүдө. Мамлекеттин келечеги, анын экономикалык жактан өнүгүшү жана дүйнөлүк интеллектуалдык рынокко чыгышы өз жарандарынын билим денгээлине жараша болот. Биздин жарандарыбыздын билим алууда бул глобалдык цивилизациядан артта калбай, жогорку деңгээлге жетүүнүн проблемасын чечүүдө электрондук окуу индустриясы биз үчүн, биз жашап жаткан жаңы технологиялар өнүккөн коомдо эң керектүү курал жана жардамчы боло алат. Берилген макалада электрондук окууга жалпы түшүнүк берүү менен анын келечеге зор маанисин, тарыхын, окуу каражаттарын, өзгөчөлүктөрүн жана анын келечегин баяндайт.

Жаңы кирип келген коом өзү менен кошо жаңы тез өнүгүп келе жаткан кубаттуу маалымат жана байланыш технологияларын ала келди. Кечээ жакында эле «өнүккөн өлкөлөрдүн (Америка жана батыш өлкөлөрүнүн) кенедей балдары компьютерди башкарып отурат» дегени биз үчүн жомок болсо, азыркы күндө чоң ааламды бириктирип, бир кичине чөйрөгө айланткан жаңы информациялык жана байланыш технологияларынын жардамы менен океандын ары жагындагы миңдеген чакырым алыстыктагы жакын адамың менен уюлдук телефондун, же компьютердин монитору аркылуу каалашыңча көрүшүп, баарлашып отуруу күнүмдүк жашообузга сүнгүп кирип, чоң жаңылык деле болбой калган сыяктуу. Азыркы

өнүккөн коомдун ар бир адамы электрондук окуу процессинин катышуучусу, себеби, жашынан карысына чейин жаңы маалымат жана байланыш технологияларынын ар түрдүү кызматарынан пайдаланышат. Мисалга алып көрсөк, кандайдыр бир сиз кызыккан нерсе, өлкө же адам жөнүндө маалымат керек болсо, анын атын издөө сайтына жазып, ал жөнүндө толук маалыматты тез эле таба аласыз. Каалаган кино, же телеберүүнү көргүңүз келсе «youtube» сайтынан көрүп, маданий билимиңизди жогорулатасыз. Алыста жашаган жакын адамыңыздын жашаган жерин көрүп ориентир алгыңыз келсе, сизге «google map» программасы анын жашаган шаарын, үйүнө чейин көргөзүп тааныштырат. Жакынкы, алыскы чет өлкөдөгү бизнестеги өнөгүң менен жаңы бизнес идеяларын, же жаңы окуу программаларын талкуулагыңыз келсе «он-лайн» конференцияларды өткөрүп аралыкты жакындатып, убакытты жана каражатыңызды үнөмдөй аласыз. Ааламды глобалдаштырып, бир чөйрөгө жакындатып келүүнүн куралы болгон интернеттен керек болгон ар тараптуу илимий-техникалык, экономикалык, медициналык жана дагы башка толуп жаткан жашообуздун ар тармагы боюнча маалыматты саналуу гана убакытта ар кандай издөө программалардын жардамы менен таап алсаңыз болот. Мындан башка дагы интернеттин көптөгөн кызматынан пайдаланып, электрондук окуп – үйрөнүү аркылуу билим деңгээлибизди жогорулата алабыз. Дүйнөдөгү тездик менен өсүп жаткан байланыш жана интернет технологиялары күндөн-күнгө өзүнүн жаңы кызматтарын сунуштап, жашоону жеңилдетүүдө жана жылдан жылга жашообуздун көп тармагы электрондошуп бара жатканын өзүбүз да байкабай калуудабыз. Ошентип, бара-бара жашообузду интернетсиз элестетүү мүмкүн эмес сыяктанат.

E-learning деген эмне? Акыркы мезгилде «e» тамгасы менен башталган түрдүү терминдердин күбөсү болуудабыз, мисалга алсак, «e-learning» (окуу), «e-book» (китеп), «e-money» (акча), «e-

shop» (дүкөн), «е- (бизнес) жана дагы толуп жаткан «е» менен башталган терминдерди көрөбүз. Бул терминди аныктасак «е» тамгасы электрондук деген сөздүн кыскартылган формасы, ал эми «learning» англис тилинен которгондо, «окуу, үйрөнүү» дегенди билдирет. Бул терминди биринчи жолу канадалык окумуштуу Степан Даун киргизген, дүйнөдө биринчилерден болуп Түштүк Африка университети 1946 - жылы студенттерди аралыктан билим алууга сунуштап, чоң жаңылык киргизген. 1969 - жылы Британия Ачык университети (British Open University) (азыр дүйнөдөгү эң чоң электрондук университет) студенттерге ыңгайлуу жерден, ыңгайлуу убакта аралыктан окутууну сунуштаган, андан кийин 1974 - жылы Германиядагы Ферн Хаген шаарында ачылган Дистанттык университети азыркы күнгө чейин өз популярдуулугун жоготпой дүйнө жүзүнүн миндеген студенттерин окутуп келет.

Окутуунун бул түрү (e-learning) 1999-жылы АКШнын Лос-Анжелес шаарында өткөн “Компьютердик технологиялык системалар” деген конференцияда алгачкы жолу кеңири талкууланган. Андан бери бир топ убакыт өтсө да, колдонуучулар бул окутуунун түрү боюнча бир жыйынтык, же бир түшүнүккө келе элек. Кээ бирлери бул дистанттык окутуу гана деп түшүнсө, экинчилери аны кенен мааниде түшүнүп бардык электрондук каражаттардын түрүнөн үйрөнүп - билүү деп түшүнүшөт. Ал эми бул тармактын атайын адистери аны интернеттин жардамы менен окуп - билүү деп эсептешет. Окумуштуу М. Розенберг мындай деген аныктаманы берет: *«Билимди жана эмгектин өндүрүмүн жогорулатуу үчүн интернет технологияларын пайдаланып билим алуу»* дейт. (M.Rosenberg. 2001;29) Ал эми окумуштуу Мала. Е мындай деп түшүндүрөт: *«Электрондук окуу деген жалпы түшүнүктү виртуалдык, ачык, тармактык(on-line) жана дистанттык деп, анын колдонуу өзгөчөлүктөрүнө жараша бөлүп берсек болот»* дейт. (Мала Е.2013;79). Ал эми окумуштуу Б. Хандын аныктоосун алсак, ал бул терминди так жана түшүнүктүү кылып, лингвистикалык жактан мындай түшүндүрөт: *«Электрондук окуу – бул тил үйрөнүүчүнү көңүлдүн борборуна коюп, жаңыланган жогорку сапаттуу интерактивдүү методду колдонуп, каалаган жерден, каалаган убакта ар түрдүү санариптик жана окутуунун ар кандай технологияларын жана формалары менен ачык, жеткилең жана ыкчам окута турган чөйрө»* (Khan,2006:17) Ал эми бул терминге окумуштуу Леви мындай деген аныктаманы берет, *«Жаңы технологиялардын салтуу педагогикага кошулуусу»* деген аныктаманы берет жана бул ачы-

лыи салттуу педагогиканы алмаштырууга эмес, анын интегралдуу жана баалуу компоненти катары келди» дейт. (Levy,2005:7) Берилген аныктамаларды изилдеп көрсөк, көпчүлүк аныктамаларда *«e-learning»* - бул веб технологиялар аркылуу өздүк компьютердин жардамы менен билим алуу процесси» деп белгиленет.

Электрондук окутуунун каражаттары

Электрондук окутуунун негизги каражаттары болуп төмөнкүлөр эсептелет:

1. Интернет
2. Окуу контенти
3. Вебинарлар
4. Электрондук китепканалар
5. Билим берүү порталдары
6. Виртуалдык класстык бөлмөлөр
7. Аралыктан окутуу системалары (LMS)

Электрондук окутууда мугалим менен студенттин ортосундагы байланыш электрондук почталар, чат, блог, форум, аудио-видео конференциялар аркылуу болот. Электрондук окуу дайым өнүгүп – өсүп, жаңыланып, эволюцияда болуп турат. Ал эми автор Турек электрондук окутуунун проблемалары боюнча жазган эмгектеринде компьютердик тармакка кошулуу методун эки жол менен берет.

1. Он-лайн (on-line learning) окуу процесси интернет аркылуу жүргүзүлөт жана студенттер окутуу материалдарын интернеттен алышат.

2. Оф-лайн (off-line learning) окуу процесси интернет түйүнүнө кошулбастан студенттер окутуу материалдарын CD, DVD, USB дисктерден ала алышат.

Электрондук билим алууда студенттин окутуучу жана окуу программасына байланышуусунун **синхрондук** жана **асинхрондук** деген эки жолун пайдаланат.

1. **Синхрондук байланыш.** Бирдей убакта студент менен мугалим интернет түйүнүндө виртуалдык чөйрөдө чогуу болушат да, окуу процессин өз ара байланышуу, суроо беришип, жооп алышып ишке ашырышат.

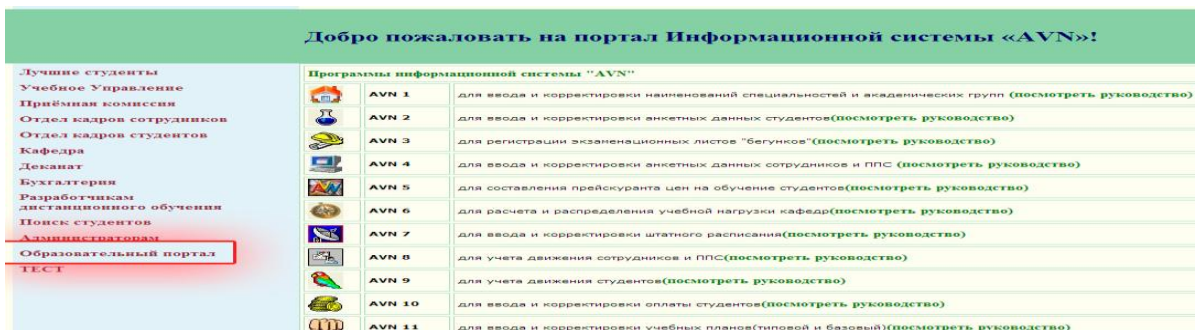
2. **Асинхрондук байланыш.** Бул студенттин өз алдынча ар кандай байланыш технологияларынан маалымат алып даярдануусу. Билим алуунун бул түрү студенттердин жоопкерчилигин жана өз алдынчы иштөөсүн жогорулатат. (Турек, 2008: 414)

Мисалы, И.Арабаев атындагы КМУнун дистанттык технология менен окутууда компьютердик технологияны колдонуу менен сунуштаган программанын мисалында даярдалган кейс папкаларды интернет мейкиндигине жайгаштыруунун технологиясы:

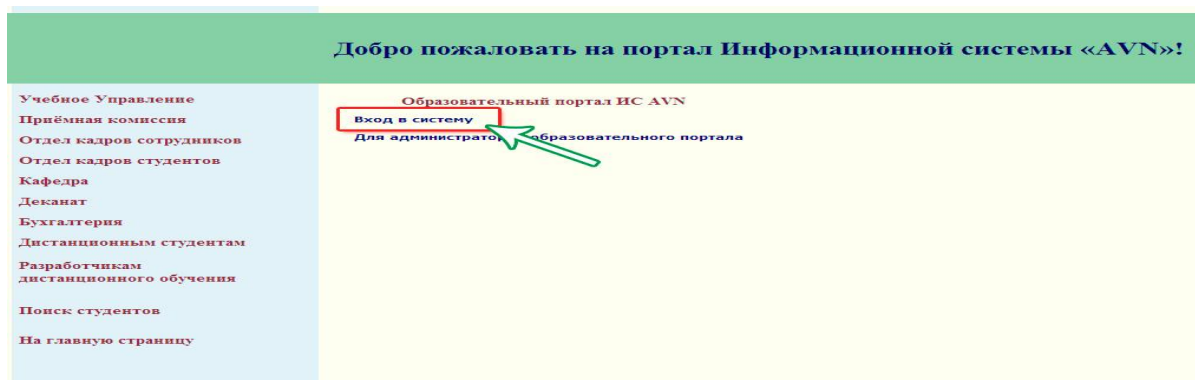
1-кадам: Интернет браузер аркылуу веб сайтты ачабыз. www.avna.mega.kg

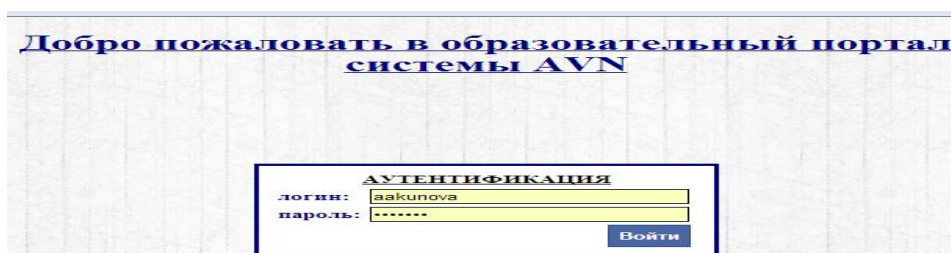
2-кадам: Ачылган интернет порталынан «Билим берүү» бөлүмүнө киребиз.

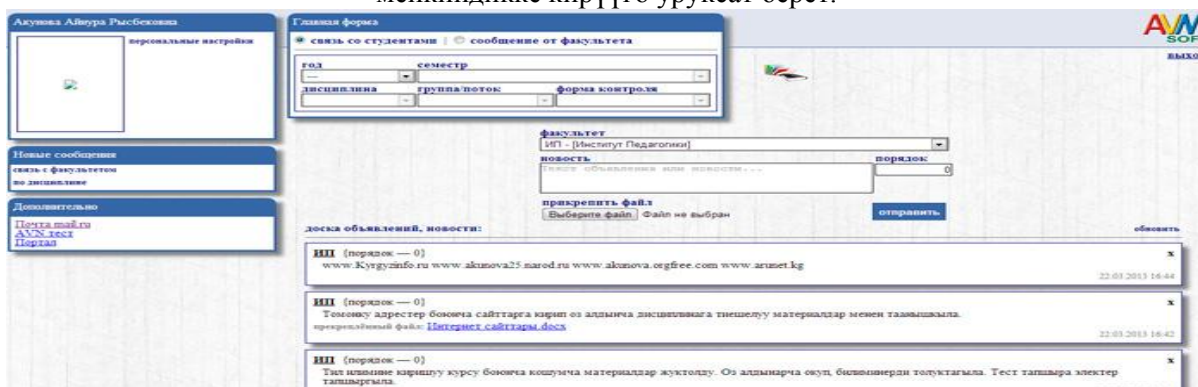
3-кадам: Системага кирүү үчүн «Системага кирүү» деген ссылканы басабыз.

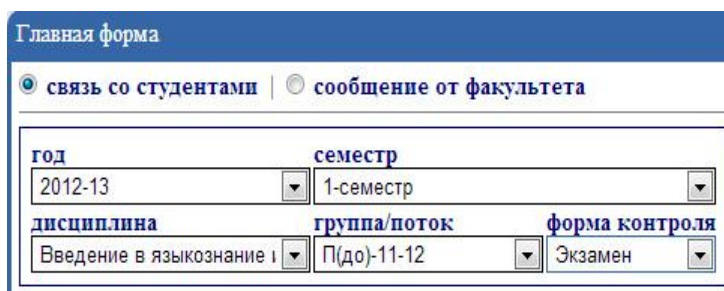
4-кадам: Система ачылган соң, сайттын администратору же окуу координаторунда бекитилген өздүк логин менен жашыруун белгини жазабыз

5-кадам: Эгерде маалыматтарды туура жазсаңар, система силерди ички мейкиндикке кирүүгө уруксат берет.

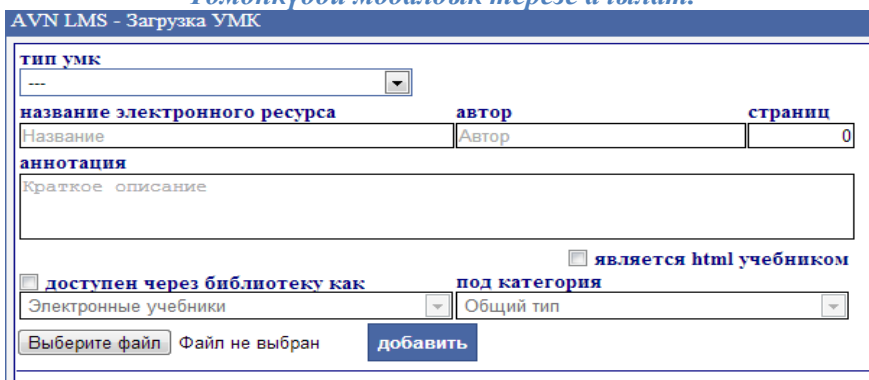
6-кадам: «Негизги форма» деген модалдык терезеден керектүү окуу жылын, семестрди, дисциплинаны, группаны, текшерүүнүн формасын тандап коёбуз.

7-кадам: Сайттын жогорку оң бурчунда жайгашкан «Окуу-методикалык комплекс» деген сылканы басабыз.

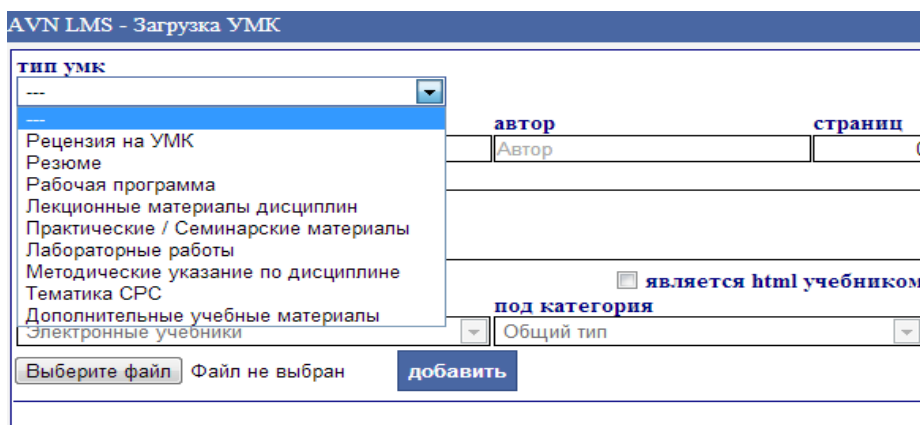
Төмөнкүдөй модалдык терезе ачылат.

8-кадам: «ОМКнын тиби» сылкасын басканда, силлабустун структуралык бөлүктөрү көрүнөт. Керектүү бөлүмдү тандап, «Файлды тандаңыз» деген кнопканы басып, электрондук материалды компьютерден, же маалымат сактагыч

флешкадан таап, «Кошуу» деген кнопканы басуу менен системага жайгаштырабыз.

Керек болгон учурда кошумча маалыматтарды кошуп, керексиз маалыматтарды алып, материалдарды жаңырттып, толуктап туруу керек.

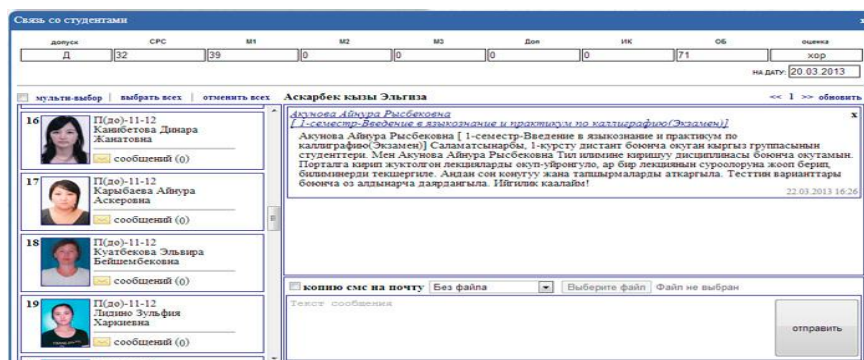

Электрондук кат, электрондук жарыя аркылуу студенттер менен кызматташуу. Эгерде бир учурда бардык студенттерге маалымат жа-

зып, байланышуу керек болгондо (аралык жана жыйынтык текшерүүнүн мөөнөтүн эскертүү, жаңы маалыматтар менен таанышуу, вебинарларды

уюштуруу ж.б.) студенттердин тизмесинин оң тарабындагы текст жазуучу терезеге, керектүү маалыматты жазып, «Жибериүү» деген кнопка басылат.

Ушул эле модалдык терезе аркылуу электрондук жазуу жазып, илип койсоңуз болот.

Окутуунун бул түрү жаңы кылымдын жаңы технологиялары менен кошо өнүгө бермекчи жана адамзаттын келечегине жакшы таасирин тийгизмекчи. Жаңы заманбап компаниялардын жетекчилери билим берүүнүн бул түрүн эмгек өндүрүмдүүлүгүн жогорулатуу максатында өз адистеринин билимин жогорулатуу үчүн колдонууда. Эл аралык стандартка жооп бере турган, кенен профилдүү адистерди даярдоо үчүн алар заманбап виртуалдык бөлмөлөрдү талапка жооп бере турган технологиялар менен жабдып, электрондук - корпоративдик окутууну уюштүрүп беришүүдө. Электрондук окутуу – учурда мамлекетти өнүктүрүүнүн эң чоң каражаты катары каралууга тийиш. Глобалдык маанидеги эл аралык ар кандай долбоорлордун иштеши, он-лайн конференциялар аркылуу өнүгүүнүн жолдорун талкуулоодо, тажрыйба алмашууда акча каражатын жана убакытты үнөмдөгөн эң сонун курал болмокчу. Электрондук окутуу индустриясы болуп көрбөгөндөй темп менен өнүгүүдө. Дүйнөдөгү өнүккөн мамлекеттерде атайын электрондук университеттер жана дистанттык окутуу бөлүмдөрү ачылып иштөөдө. Азыркы мезгилде электрондук окутуу индустриясы боюнча дүйнөдө АКШ биринчи орунда, экинчи орунда Европа турат. Бул индустрия дүйнөлүк мааниде жылдан - жылга тез чабытта өнүгүп, дүйнөнүн көптөгөн мамлекеттери окутуунун электрондук түрүн окуу процессине киргизишүүдө. Анын ичинде Кыргызстанда да дистанттык окутуу бөлүмдөрүндө студенттер билим ала баштады.

«Келечекте дүйнөдөгү билим берүү кандай болот?» деген суроо менен россиялык журналист Б. Славин анкеталык сурамжылоо уюштуруп, изилдөөнүн жыйынтыгында «Келечектеги классикалык жогорку окуу жайлары жоюлуп, бара - бара алардын ордуна окумуштуулардын жана студенттердин тармактык бирикмелери пайда болот. Жаңы коомдо билим товар катары эсеп-

телип, жаңыланып, нускаланып көбөйө берет. Ал эскирип, же бузулуп кетпейт. Мамлекеттин келечеги, экономикасы билим берүүгө, же билим алууга байланыштуу болот. Ар бир инсан жашкарысына карабастан, өз билимин мүмкүнчүлүгүнө жараша жогорулатууга аракет кылат» деген тыянак чыгарган. Биз болсо, бул макаланы «Электрондук окутуу - бул адамзат тарыхындагы глобалдык көрүнүш, билим алуунун жана билим берүүнүн эволюциялык жаңы баскычы» деген резюме менен жыйынтыктайбыз.

Адабияттар:

- Gadushova. Z, Haskakova. A, Mala. E, Munkova. D. Praga, Verbum. 2013. Technology of Education Terminology in Use .p.79-82
(Билим берүүдөгү терминологияларды колдонуунун технологиясы)
- Warschauer M., Shetser. N, Melony Ch. Internet for English teaching. Bloomington, 2000.p. 178 ISBN 0-939791-88-9. (Англис тилин окутуучулар үчүн Интернет)
- KHAN.B E-learning. SPU. Nitra 2006 p 149 ISBN 807043-34 (Электрондук окутуу)
- Levy J. Envision the future of e-learning. In CIO Canada. Vol. 13 Number 2, 2005. p. 2 (Электрондук окутуунун келечеги)
- <http://kyrgyztoday.kg/makala/24915/university-joyulab%>
- Turek I. LMS Moodle. UK, 2006. <http://www.uniba.sk/index.php?id>
- Конференциялардын дүйнөлүк виртуалдык каталогу <http://www.conferencealerts.com/elearning>
- Marina Buzzi. e-Learning (eng.) <http://www.intechweb>.
- Rosenberg M.J. (2001). *E-learning: Strategies for delivering knowledge in the digital age*. New

York: McGraw Hill. *corporate training*. [On-line].
Available:
<http://www.timeinc.net/fortune/sections/onlinelearn/onlinelearn.htm> [2001, 10 April].

10. Стефана Доундун сайты www.downes.ca
11. Марка Розенбергдин сайты
<http://www.marcrosenberg.com>